

Silvio Činć

preddiplomski studij povijesti
preddiplomski studij kroatologije
Fakultet hrvatskih studija

Karlo Jagatić

preddiplomski studij povijesti
preddiplomski studij kroatologije
Fakultet hrvatskih studija

Europski utjecaj na promjene u afričkom identitetu tijekom 19. stoljeća

Sažetak:

Ovim radom autori će u prvim poglavljima razložiti osnovne razloge i načine djelovanja europskih sila tijekom 19. stoljeća kojima je ostvaren direktan utjecaj na oblikovanje afričke kulture i identiteta. Tako će se kroz prizmu gospodarstva, religije, društva i kulture prikazati europski utjecaj na prostoru supsaharskoga dijela afričkoga kontinenta. Druga tematska jedinica rada bavit će se problematikom i analizom romana iz 1958. *Svijet se raspada*, nigerijskoga pisca Chinua Achebe.

Ključne riječi: Afrika, 19. stoljeće, identitet, Chinua Achebe, religija, gospodarstvo, kultura, društvo

1. Uvod¹

Afrički kontinent više je stoljeća prostor dodira različitih kultura i civilizacija. Zapadni i južni dijelovi Afrike veći dio povijesti bili su usputne trgovačke stanice europskih pomorskih sila poput Portugala, Velike Britanije i Španjolske. Naknadno, većina poduzetih koraka u novom vijeku od strane europskih sila koji su rezultirali izmijenjenom kulturološkom i identitetskom slikom afričkoga kontinenta bili su produkt europske potrebe za novim obrascima djelovanja. Iz toga razloga, neizbježan je dominantan europski pogled na povijesna zbivanja u Africi. Nadalje, krajem 18. stoljeća Afrika je u očima Europljana poprimila novu dimenziju te je započelo aktivnije uplitanje u afrički kulturni, društveni i gospodarski život. Navedeno aktivno uključivanje europskih naroda, a koje je rezultiralo promjenama u Africi svoje jasnije konture počinje poprimati kra-

¹ Ovaj rad izvorno je prezentiran na skupu *Civilizacijski i kulturni susreti* koji je održan 11. travnja 2022. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

jem 19. stoljeća. Naravno, zbog kompleksnosti europskoga utjecaja na Afriku, otvorila su se mnoga pitanja putem različitih znanstvenih studija i književnih djela koja problematiziraju navedeno. Tako je i nigerijski pisac Chinua Achebe 1958. svojim romanom *Svijet se raspada*, u godinama dekolonizacije afričkoga kontinenta otvorio pitanja kolonijalizma u 19. stoljeću. Taj roman je zbog vremena u kojemu je nastao te teme o kojoj progovara već desetljećima predmet znanstvenih studija. Tako će se kroz ovaj rad analizirati spomenuti roman radi dodatnog opisivanja europskoga utjecaja na sva područja afričke kulture i društva te će se razložiti problematika pristupanja književnom i intelektualnom djelu nastalom u specifičnom vremenu i okolnostima kao povijesnom izvoru.

Radovi o povijesti afričkoga kontinenta godinama su preokupacija poglavito anglo-američke historiografije. U hrvatskoj historiografiji teme povijesti Afrike, a pogotovo one iz vremena 19. stoljeća su rijetkost. Stoga ovaj rad može pružiti doprinos u daljnjim istraživanjima.

2. Europski utjecaj na afričko gospodarsko

Industrijskom revolucijom krajem 18. stoljeća, u Europi dolazi do svojevrstne prekretnice u svim područjima svakodnevnoga života.² Ubrzani razvoj i industrijalizacija proizvodnje imale su za posljedicu potrebe za novim izvorima sirovina i prehrambenih namirnica. Europsko se društvo i gospodarstvo mijenjalo, a novo stanje dovelo je do novih potreba. Porast broja stanovnika, problemi urbanizacije i velikih migracija na relaciji selo-grad, sve veće količine akumuliranoga kapitala kao i promjene u infrastrukturi, društvenoj koegzistenciji i moralu, samo su neke od promjena koje su Europljane nagnale da krenu u potragu za njihovim rješenjem.³ U trenutku preorijentacije, Europljani su posjedovali veliko iskustvo kolonijalne vlasti u drugim dijelovima svijeta, u kojima su svoju vlast temeljili na potpunom utjecaju na gospodarstvo, društvo i kulturu. Na jednak su način pristupali su prostorima zapadne, središnje i južne Afrike, želeći svoju vlast održati implementacijom gotovih društvenih i gospodarskih obrazaca, koji bi im osigurali kontrolu i eksploataciju afričkoga bogatstva.⁴

Naime, europske sile početkom 19. stoljeća shvatile su da će veći ekonomski profit ostvariti budu li demografski i prirodno bogatu Afriku eksploatirali kao cjelinu. Nove potrebe, ponajviše one za nabavkom veće količine industrijskih sirovina i ulaganjem novostečenoga kapitala krajem 19. stoljeća, počele su utjecati na Afriku u svim područjima.⁵ Jačanjem prisutnosti, europske sile u Africi shvatile su kako bi temelj zadovoljavanja vlastitih potreba trebala biti potpuna kontrola afričkoga gospodarstva. Ona je predstavljala te-

² Peter Stearns, *The Industrial Revolution in World History* (Boulder: Westview Press, 2013), 1-5.

³ Julian Hoppit, „Review of Understanding the Industrial Revolution,“ *The Historical Journal* 30/1 (1987): 213-214.

⁴ Nikica Torbica, „Utjecaj europske kolonizacije na afričko društvo i kulturu,“ *Essehist* 4/4 (2012): 59-65.

⁵ Stephen Ocheni, Basil. C. Nwankwo, „The Analysis of Colonialism and Its Impact in Africa,“ *Cross-Cultural Communication* 8/3 (2012): 46.

melj vlasti koja je u potpunosti bila podređena europskim zahtjevima. Količina i raznolikost proizvodnje namirnica i crpljenja sirovina bila je u potpunosti prepuštena Europljanima, koji su zatečene gospodarske sustave pokušali „eu-ropeizirati“ i oblikovati za optimalno zadovoljavanje vlastitih industrijskih i demografskih potreba.⁶

Takav pristup temeljio se na preslikavanju gotovih obrazaca europske vlasti koji su u potpunosti negirali dotad postojeći gospodarski poredak.⁷ Tako su Europljani uveli nove mehanizme kojima su postigli potpunu kontrolu nad razinom lokalnog afričkog gospodarstva. Primjeri tih mehanizama direktno su vidljivi u pokoravanju lokalnih zajednica, oduzimanju posjeda, prisiljavanju domaćeg stanovništva na rad, uvođenjem novih poreza koji su do tada bili nepoznanica afričkom stanovništvu te uvođenjem monetizacije lokalnoga gospodarstva.⁸

Zaista, dijelovi supsaharske Afrike pronašli su se odgovornima zadovoljavati europske gospodarske interese izrabljivanjem vlastite radne snage te potpunom podređivanju njihovom utjecaju. Afrička gospodarska proizvodnja tako je bila svedena na crpljenje i izvoz industrijskih sirovina i materijala, a neprilagođen gospodarski sustav Europljani su prijevremeno uključili u procese globalne razmjene.⁹ Tako je europska strana ostvarivala potpuni monopol i kontrolu nad afričkim gospodarstvom, a svoju je vlast osigurala nametanjem represivnih mehanizama istovremeno istisnuvši lokalne zanate i vještine iz domaće ekonomije.¹⁰ Veliku količinu kapitala Europljani su uložili i u infrastrukturu s ciljem lakšega transporta sirovina i namirnica iz afričkih pomorskih baza u Europu. Osim toga, poticao se i razvoj gradova u središtima kolonijalne moći prema europskim obrascima. Ti su gradovi svojim izgledom, funkcijom i sadržajem podsjećali na europske gradove, a najbolji primjer za navedeno je glavni grad Namibije, Windhoek, koji je nastao po uzoru na njemačke gradove.¹¹

Vrste sirovina koje su Europljani crpili iz Afrike te ih obrađivali i prosljeđivali u Europu ovisile su o geografskim i kulturnim karakteristikama određenoga prostora. Općenito gledano, prirodne sirovine kojima je Afrika bila bogata te koje su se crpile u najvećoj količini bili su metali poput zlata, bakra, cinka i željeza, odnosno dijamanti, životinjska vuna, palmino ulje, pamuk, kakaovac, guma i orašasti plodovi.¹² Proizvodi poput bjelokosti i šećera također su se u velikoj količini prevozili u Europu, no za razliku od ranije spomenutih sirovina, oni nisu imali industrijsku vrijednost već se na njih gledalo isključivo kao na proizvode koji su označavali statusni simbol bogatih Europljana. S obzirom na

⁶ Ocheni, Nwankwo, „The Analysis of Colonialism and Its Impact in Africa,“ 47.

⁷ Torbica, „Utjecaj europske kolonizacije na afričko društvo i kulturu,“ 60.

⁸ Oliver, Fage, *Kratka povijest Afrike*, 189.

⁹ Settles „The Impact of Colonialism on African Economic Development,“ 6.; Ocheni, Nwankwo, „Analysis of Colonialism and Its Impact in Africa,“ 52.

¹⁰ Basil Davidson, *Afrika u povijesti: teme i osnove razvoja* (Zagreb: Globus, 1984), 196.

¹¹ Guido D. Weigend, „German Settlement Patterns in Namibia,“ *Geographical Review* 75/2 (1985): 161.

¹² Ocheni, Nwankwo, „The Analysis of Colonialism and Its Impact in Africa,“ 49.

najveću koncentraciju Europljana na obali zapadne Afrike, sirovine i proizvodi u Europu najčešće su stizali s područja zapadne Afrike. Namirnica najveće važnosti po Europljane koja se izvozila iz Afrike bila je palmino ulje. Ova se sirovina eksploatirala na području zapadne Afrike, točnije Nigera, Zlatne Obale (današnja Gana) i Dahomeya (današnja Republika Benin) uz pomoć lokalnoga stanovništva.¹³ S područja Gvineje, Senegala i Gambije tijekom 1830-ih započela je eksploatacija orašastih plodova, u najvećoj mjeri kikirikija. Iduća značajna sirovina crpljena s područja zapadne Afrike bila je guma, iako se trgovina njome javila tek nakon velikoga pada potražnje palminoga ulja krajem stoljeća.¹⁴

Poticaj Europljana za uzgoj što većega broja poljoprivrednih kultura s ciljem ekonomskoga suficita u historiografiji je ostao poznat pod nazivom *cash-crop*. Takav način privrede se intenzivno primjenjivao u 19. stoljeću u zapadnoj Africi s obzirom na veliku prisutnost Europljana, odnosno prirodni potencijal tog područja.¹⁵ Međutim, nisu svi pokušaji svojevrsne gospodarske revolucije na tom području imali pozitivan učinak. Upravo na područjima Senegala, Zlatne Obale i Nigerije postoje dokazi da je direktna upletenost Europljana u mikrogospodarstvo za posljedicu imala smanjenje količine proizvedenih proizvoda.¹⁶ U osnovi su kvaliteta i brzina proizvodnje ovisile o mogućnosti prilagodbe afričkoga stanovništva na novoimplementirane proizvodne obrasce. Međutim, nizom studija dokazano je da je afričko stanovništvo u velikoj mjeri uspjelo zadovoljiti nove proizvodne zahtjeve.¹⁷ Područje južne Afrike bilo je pod utjecajem Britanaca, a intenzivna je bila proizvodnja šećera u jugozapadnoj pokrajini KwaZulu-Natal.¹⁸ Stvaranje stabilnoga gospodarskoga sustava u ovom je području bilo posebno teško zbog aktivnog otpora lokalnih Zulua i plemena Nguni.¹⁹

Europska prisutnost i novi zahtjevi ostavili su direktne posljedice po afričko gospodarstvo. Najviše je ostala zahvaćena poljoprivreda zbog uvođenja novih proizvodnih obrazaca, no promjena i nazadovanje vidljivi su i u ostalim područjima gospodarstva poput specijaliziranih zanata i proizvodnje. Uvođenjem novoga načina intenzivne obrade zemlje u afričku poljoprivredu, Europljani su ju predodredili za proizvodnju kultura čija je proizvodnja do toga trenutka bila zanemariva. Također, dotad postojeći i rašireni zanati koji su bili specijalizirani za proizvodnju alata ili proizvoda korisnih u svakodnevnome životu istisnuti su iz upotrebe.²⁰ Lokalna je proizvodnja raspršena, a na oduzetim zemljišnim posjedima stvorene su velike poljoprivredne proizvodne površine gdje je radilo upravo lokalno stanovništvo.²¹

¹³ J.F. Ade Ajayi, ur. *General History of Africa VI: Africa in the Nineteenth Century Until the 1880s*. (Pariz: UNESCO, 1989), 30-31.

¹⁴ Isto, 31.

¹⁵ Isto, 31.

¹⁶ Isto, 31.

¹⁷ G.E. Brooks. „Peanuts and Colonialism: Consequences of the Commercialization of Peanuts in West Africa, 1830-70.“ *JAH* 16/1 (1975): 29-54.

¹⁸ Ayaji, ur. *General History of Africa VI*, 32-33.

¹⁹ Isto, 33.

²⁰ Davidson, *Afrika u povijesti*, 196.

²¹ Ocheni, Nwankwo, „Analysis of Colonialism and Its Impact in Africa,“ 49-50.

O cjelokupnoj vrijednosti eksploatiranih sirovina iz Afrike od strane Europljana u 19. stoljeću teško je pronaći konkretne podatke. Vrijednost proizvoda ovisila je o potražnji u Europi, a luksuzni proizvodi poput bjelokosti i šećera uvijek su imali veću vrijednost od industrijskih proizvoda. Ono što je moguće tvrditi jest to da su upravo Velika Britanija i Francuska tijekom 19. stoljeća iz Afrike izvozili najveće količine sirovina te shodno tomu ostvarili najveći ekonomski profit.

3. Kristijanizacija afričkog kontinenta

Povijest kršćanstva na prostoru afričkoga kontinenta seže u godine prvoga stoljeća poslije Krista. Ono se na afričkom kontinentu prvi put pojavljuje na prostoru Egipta, od kuda se širi Magrebom, Nubijom i Etiopijom. U tom kontekstu današnja je Savezna Demokratska Republika Etiopija, odnosno ondašnje Aksumsko Kraljevstvo, prihvatilo kršćanstvo prije većine država europske civilizacije.²²

Širenje kršćanstva na prostor supsaharske Afrike svoje korijene vuče iz 15. stoljeća, za vrijeme prvih ekspedicija portugalskih misionara. Kako su Portugalci bili prvi europski narod koji je s većim intenzitetom počeo istraživati prostore zapadne i južne Afrike, tako su postali i prvi narod koji je počeo sistematizirati širiti kršćansku religiju na afričkom kontinentu. Naravno, portugalskim istraživačima primarni cilj bio je steći bogatstvo putem trgovine kroz otkrivanje novih prostranstva. Isto tako jedan od temeljnih nauma bio je potisnuti islamski utjecaj u sjevernoj Africi kako bi imali neometan protok robe na prostor zapadne Afrike. Uz navedeno, cilj portugalskih istraživača bila je i kristijanizacija afričkoga kontinenta koja bi predstavljala otpor islamskom utjecaju.²³ Tako su Portugalci tijekom 15. stoljeća počeli širiti kršćanstvo na područja Mauritanije, Gane, Benina, Gvineje, a dodatan intenzitet vidljiv je na području Konga i Angole.²⁴ Prvi pokušaji portugalske kristijanizacije nisu polučili mnogo uspjeha, no postoje iznimke poput otoka Santiaga na kojemu su između 1460. i 1470. građene crkve, a 1533. je osnovana i biskupija.²⁵

Nadalje, nakon religijskoga pokreta reformacije u 16. stoljeću, razvila su se nova vjerska učenja koja su se odijelila od katolicizma. Tada u Europi na vjersku, kulturnu i političku scenu stupaju protestantske skupine poput luterana, baptista, reformista, anglikanaca, evangelista i mnogih drugih.²⁶ Zanos portugalskih i španjolskih misionara bio je snažan i izrazito značajan za sam razvoj misionarskih misija. Kako je krajem 17. stoljeća svjetovna vlast i premoć tih pirinejskih država počela slabiti, tako je počeo slabiti i njihov

²² Vilhanová, V. P. „Muslims and Christians in Africa Revisited,“ *Asian and African Studies* 19 (2010): 168-169.

²³ J. O. Ijoma, „Portuguese Activities in West Africa Before 1600: the Consequences,“ *Transafrican Journal of History* 11 (1982): 136-137.

²⁴ Ijoma, „Portuguese Activities in West Africa Before 1600: the Consequences,“ 137-140.

²⁵ Isto, 143.

²⁶ *Hrvatska enciklopedija – mrežno izdanje*, s. v. „Protestantizam,“ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50748> (posjet 12. 5. 2022).

misionarski utjecaj na prostoru Afrike. Tada njihovu ulogu preuzimaju katoličke misije Velike Britanije, Francuske, Belgije itd. Za istaknuti je da su tijekom 19. stoljeća utemeljena mnoga misionarska društva koja su za cilj imala kristijanizaciju supsaharskoga područja poput Metodističkoga misionarskog društva, Bazelskoga društva, Berlinskoga društva, Sveučilišne misije itd. Također, u Francuskoj se u 19. stoljeću javio snažan misionarski pokret koji je bio uobličen organizacijom dvama misionarskih društava. Najprije je 1848. osnovana Kongregacija Duha Svetoga čiji su članovi djelovali u zapadnoj Africi, Kongu i Gabonu te Društvo naše Gospe od Afrike, osnovano 1868. koje je za cilj imalo širenje kršćanstva iz središta u Alžiru u unutrašnjost zapadne Afrike.²⁷ Najaktivnija društva bila su ona Velike Britanije koja su imala jasno sistematiziran i razrađen sustav koji je, osim samoga obraćenja na kršćanstvo, podrazumijevao osnivanje crkava i škola. Putem tih institucija misionari su proizvodili afričku elitu koja je postajala elitom prihvaćanjem zapadnoga sustava vrijednosti.²⁸

Unatoč velikoj aktivnosti i osnivanju misionarskih društava, raširenost kršćanstva na prostoru supsaharske Afrike pokazala je da, sve do 1870-ih, nije bilo većih uspjeha. Razlog leži u činjenici što istraženost samoga kontinenta nije dobila svoju zaokruženu cjelinu sve do kraja 19., odnosno početka 20. stoljeća.²⁹ Bez obzira na činjenicu što kršćanstvo nije bilo široko rasprostranjeno u 19. stoljeću, ono je bilo zaslužno za mnoge druge elemente promjene jer su dolaskom misionara dolazile i zapadnjačke vrijednosti. Zaista, misionari su bili prvi ambasadori zapadne civilizacije na afričkome kontinentu, puno prije nego što su to bili kolonizacijski upravitelji u klasičnom smislu te riječi. Katolički misionari su osim religije donosili jezik, kulturu, pismo i obrazovanje europskih zemalja iz kojih su dolazili.³⁰ Tako je promjena religije predstavljala faktor koji je odlučivao o napretku domicilnoga stanovništva u tom zapadnom sustavu vrijednosti. Također, sama teološko-filozofska bit kršćanstva koja podrazumijeva jednakost pred Bogom postala je mozebitna utjeha i ohrabrenje za određene ljude koji su u plemenskim zajednicama bili na marginama društva. Dolazak misionara, širenje kršćanstva i promoviranje zapadnjačkih vrijednosti zasigurno su bili temeljni procesi koji su kao posljedicu imali drastično izmijenjenu i preoblikovanu kulturološku sliku Afrike.

4. Promjene u društvu i kulturi

Intenzivno prisustvo Europljana utjecalo je i na svakodnevni život te dotad postojeće društvene, kulturne i identitetske obrasce afričkog čovjeka. S obzirom na to da su europska prisutnost i moć bili temeljeni na potpunom po-

²⁷ Oliver, Fage, *Kratka povijest Afrike*, 126.

²⁸ Gomez, „Africans, Religion, and African Religion through the Nineteenth Century,” 84.

²⁹ Oliver, Fage, *Kratka povijest Afrike*, 126-131.

³⁰ *Story of Africa* – Christianity, http://www.bbc.co.uk/worldservice/africa/features/storyofafrica/index_section8.shtml (posjet 13. 5. 2022).

dređivanju afričkoga gospodarstva, iz toga slijedi činjenica da su dinamikom novih promjena bili obuhvaćeni društvo i kultura. Kako je u gospodarskom smislu Afrika bila u potpunosti prepuštena Europljanima, ista stvar počela se događati u društvenoj i kulturnoj produkciji.

Promjene je u ovom području ponajviše iniciralo stvaranje velikih administrativnih jedinica pod kontrolom Europljana, umjesto dotad postojećih manjih zajednica.³¹ Njihova kontrola ovih velikih, često etnički izmiješanih jedinica, povjerena je afričkim pojedincima koji su umjesto Europljana držali vlast na pojedinome području. Tako ubrzo dolazi do pojave afričke elite, a samim time i početka klasnoga raslojavanja na bogate i utjecajne moćnike koji će nakon odlaska Europljana iz Afrike polako početi preuzimati vlast, odnosno na siromašne stanovnike. Lokalna elita koju su Europljani podredili svojim interesima služila im je kao medijator pomoću kojega su još direktnije utjecali na afričko društvo u cjelini.³²

Zatim, nerijetko se iskazuje kako je jedna od pozitivnih promjena u Africi krajem 19. stoljeća bio dolazak europskoga obrazovanja, no ta činjenica točna je samo na površnoj razini. Obrazovanje dovedeno u Afriku služilo je isključivo kao pomoć pri osposobljavanju lokalne elite čiju će službu na kraju iskoristiti Europljani prisutni u njihovoj zajednici. Ciljevi i metode poučavanja bili su temeljeni na europskim iskustvima i znanjima te tako direktno preslikani na afričko stanovništvo, zanemarujući pritom slojevit i kompleksan jezični i kulturni identitet Afrikanaca.³³ Znanje stečeno na taj način praktički je bilo neupotrebljivo u lokalnoj zajednici, te je od koristi bilo isključivo Europljanima.³⁴

Potrebno je spomenuti načine na koje su Europljani pristupali afričkome stanovništvu, kao i odgovore domicilnih Afrikanaca na dolazak Europljana. Na primjer, Britanci, u tom trenutku najiskusniji svjetski kolonizatori, u svojoj su uspostavi vlasti tražili lokalne moćnike za obnašanje vlasti. Na taj su način uništili dotad postojeće društvene strukture i institucije, a pojedince koji su umjesto njih vršili vlast pomno je motrila britanska vlada. S druge strane, Francuzi su koristili potpuno drugačiji pristup afričkome stanovništvu. Oni su tradicionalne vladare svodili tek na funkciju bez prave vlasti, a različitim obrascima putem obrazovanja željeli su među domicilnim stanovništvom stvoriti osjećaj nacionalne pripadnosti s matičnom zemljom, u ovom slučaju s Francuskom.³⁵ Domicilno je stanovništvo takav pristup Europljana doživjelo na dva načina te je moguće kolektivno pratiti dvije linije svijesti Afrikanaca vezane uz dolazak Europljana i potpuno podređivanje svih područja svakodnevnoga života njihovom utjecaju.

³¹ Torbica, „Utjecaj europske kolonizacije na afričko društvo i kulturu,“ 62.

³² Ocheni, Nwankwo, „Analysis of Colonialism and Its Impact in Africa,“ 52-53.

³³ Bob.W.White, „Talk about School: education and the colonial project in French and British Africa (1860-1960),“ *Comparative education* 32/1 (1996): 10.

³⁴ Kenneth Little, „The Study of Social Change in British West Africa,“ *Africa: Journal of the International African Institute* 23/4 (1953): 276.

³⁵ Ocheni, Nwankwo, „Analysis of Colonialism and Its Impact in Afrca,“ 53.

Dio stanovništva prihvatio je Europljane kao nove čimbenike sile. Ono je ubrzo steklo potrebna znanja i vještine, a često i obrazovanje po europskim obrascima pa je služilo kao sredstvo europske vlasti u Africi. Nerijetko se događalo da su plemenski poglavice ljude i sirovine stavljali Europljanima na raspolaganje s ciljem sprječavanja daljnjih konfrontacija.³⁶ Zanimljivo je spomenuti da su čak i nakon odlaska Europljana iz Afrike potomci prilagođenih grupacija ostali identitetski i gospodarski vrlo bliski s europskim kolonizatorskim silama.

Druga strana odbijala je prihvaćanje bilo kakvih novih tekovina koje su donosili Europljani te je s njima direktno ulazila u sukob. No, grupacije koje su pružale otpor Europljanima često su se suočavale s porazom, gubitkom zemlje te političkim i ekonomskim razdorom.³⁷ Kao primjer odlučnoga suprotstavljanja kolonijalnoj vlasti prikladno je spomenuti poznati Anglo-Zulu rat iz 1879. godine na području južne Afrike, koji je predstavljao prvi organizirani pokušaj suprotstavljanja jednoj oružanoj sili.

Naposlijetku valja zaključiti da je glavno obilježje europske kolonizacije bilo izrabljivanje afričkoga stanovništva, no u Europi je takvo stanje bilo opće prihvaćeno bez previše moralnih upita. Smatralo se kako Europljani odlaze u Afriku s ciljem poboljšanja života domicilnoga stanovništva te kako je samim Afrikancima potreban europski model upravljanja društvom i državom kako bi postigli prosperitet. Stvarnost je bila drugačija, pa je tako velik broj Afrikanaca stradao u nasilnim sukobima ili prilikom prisilnoga rada.³⁸ Iz toga je jasno da takvi uvjeti ni u kojem slučaju nisu mogli potaknuti razvoj kulturne produkcije, kao ni ustaljenih društvenih obrazaca kod Afrikanaca.

5. Analiza romana *Svijet se raspada*

Roman *Svijet se raspada* iz 1958. godine najčitanija je knjiga u povijesti afričke književnosti nigerijskoga književnika iz naroda Ibo Chinua Achebe.³⁹ Mjesto radnje fiktivna je zemlja Umuofija koja u svojem stvarnom obliku zauzima prostor današnje Savezne Republike Nigerije. S druge strane, vrijeme radnje u djelu nije precizno naznačeno, ali prema povijesnim podatcima o dolasku Britanaca na područje donjega Nigera možemo odrediti kako se radi o prijelazu osamdesetih i devedesetih godina devetnaestoga stoljeća. U osnovnim crtama, djelo prikazuje život i okolinu najpoznatijega hrvača i ratnika Okonkwa te dolazak misionara i kolonijalnih upravitelja u Umuofiju.⁴⁰

Okonkwo predstavlja vrlo važnu figuru u plemenu, a zbog ratničkoga duha poštovan je unutar svoga roda. Njegov naizgled skladan život prekida se

³⁶ Torbica, „Utjecaj europske kolonizacije na afričko društvo i kulturu,“ 61.

³⁷ Isto, 61.

³⁸ Torbica, „Utjecaj europske kolonizacije na afričko društvo i kulturu,“ 62.

³⁹ *Hrvatska enciklopedija – mrežno izdanje*, s. v. „Achebe, Chinua,“ <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=275> (posjet 11. 5. 2022.); Chinua Achebe, *Svijet se raspada* (Zagreb: Novela, 2009), naslovnica.

⁴⁰ *Britannica – mrežno izdanje*, s. v. „Things Fall Apart,“ <https://www.britannica.com/topic/Things-Fall-Apart> (posjet 12. 5. 2022.).

nakon što slučajno ubije čovjeka iz vlastitoga plemena. Prema plemenskim zakonima Okonkwo tada biva primoran napustiti zajednicu te živjeti u izgnanstvu sedam godina. Okonkwov svijet počinje se raspadati već nakon samoga progonstva koje postaje dodatno otežano kada u Umuofiju dođu kršćanski misionari i kolonijalni upravitelji.⁴¹ Dezintegracija gospodarskoga, društvenoga i kulturnoga sustava uoči dolaska Europljana kroz knjigu je prikazana linearno, a u analizama spomenutoga književnoga dijela najviše se prostora posvećuje liku Okonkwoa kao prikazu tradicionalizma koji će neizbježno postati moderni i izmijenjeni subjekt, na sve se moguće načine opirući novostvorenom autoritetu.⁴²

Tako je roman više desetljeća predmet proučavanja i znanstvenih radova na temu afričke kulture, društva, umjetnosti i jezika, ali i cjelokupnoga utjecaja kolonijalnih sila na afrički sustav vrijednosti. Navedeno svakako jest književno djelo koje daje uvid u afričkoga čovjeka iznutra. No, roman je moguće promatrati i kao intelektualno djelo koje teži vraćanju i analizi prijašnje dinamike sa željom utjecanja na sadašnje stanje stvari. U prilog tezi o intelektualnom romanu svjedoči Gikandijeva studija u kojoj tvrdi da je „vidljiv proces kroz koji arhetipski tradicionalist, suprotstavljen kolonijalizmu, izlazi kao moderni subjekt.“⁴³

U tom kontekstu bitno je naglasiti da se temeljna problematika u analizi ovoga romana oslanja na razdoblje i okolnosti nastanka djela. *Svijet se raspada* napisan je 1958. godine, u razdoblju postkolonijalizma i procesa samoidentifikacije afričkih zajednica koje su u tom trenutku bile tek u procesu stvaranja međunarodno priznatih država.⁴⁴ S obzirom na to da djelo opisuje promjene do kojih je došlo uoči dolaska Europljana, autor opisuje događaje u tom trenutku stare oko 70 godina. Iz romana je stoga moguće dobiti tek autorovu interpretaciju dinamike promjena, afričkoga identiteta i novostvorena društva. Iako se Achebeovi stavovi kroz djelo djelomično prepoznaju kao posljedice europskoga kolonijalnog sustava, on pripada novoj generaciji afričkih pojedinaca koji prihvaćaju promjenu kao nužnu.⁴⁵ Međutim, analizu sadašnjega stanja stvari on teži racionalizirati i pojasniti prijašnjim stanjem i promjenama koje su uvjetovale kretanje u sadašnjost.⁴⁶

U kontekstu analize samoga dijela važno je istaknuti da u prvome dijelu romana upoznajemo glavnoga protagonista Okonkwa, njegovu obitelj i prija-

⁴¹ *Encyclopedia.com – mrežno izdanje*, s. v. „Thing Fall Apart,“ <https://www.encyclopedia.com/arts/educational-magazines/things-fall-apart> (posjet 12. 5. 2022.)

⁴² Gikandi prema Morrison, „Tradition and Modernity in Chinua Achebe’s African Trilogy,“ 20.

⁴³ Isto, 15.

⁴⁴ Richard Begam, „Achebe’s Sense of an Ending: History and Tragedy in “Things Fall Apart,“ *Studies in the Novel* 29/3 (1997): 396-397.

⁴⁵ Jago Morrison, „Tradition and Modernity in Chinua Achebe’s African Trilogy,“ *Research in African Literatures* 49/4 (2018): 15.

⁴⁶ Sofia Samatar, „Charting the Constellation: Past and Present in Things Fall Apart,“ *Research in African Literatures* 42/2 (2011): 62.

telje te tradicijske vrijednosti, društvenu hijerarhiju i vjerovanja naroda Ibo.⁴⁷ S jedne strane, Achebe stavlja naglasak na kulturnu povijest plemena s ciljem shvaćanja njihove vlastite potentnosti, dok s druge strane djelomično izaziva i preispituje njihovu prirodnu destruktivnost označavajući ih kao elemente koji će utjecati na destabilizaciju plemena.⁴⁸ Nadalje, prilikom samoga smještaja i početnoga opisa plemena, Achebe namjerno ignorira etničku sliku zapadne Afrike, čija je slika ona s brojnim kulturnim, jezičnim i identitetskim preklapanjima. To čini s namjerom stvaranja prividne slike izoliranosti plemena i njihovoga vlastitog uspona i razvitka „humanističke civilizacije“.⁴⁹ Umjesto pisanja o tradicionalnoj i kompleksnoj slici pretkolonijalnoga afričkog društva, Achebe težište odlučuje staviti na pojedinačno pleme njegovom izolacijom i definiranjem modernih elemenata u njegovu sustavu. Prema interpretaciji Akers Rhoads, on to čini upravo s ciljem izazivanja sadašnjosti, odnosno mišlju što bi bilo da su stanovnici područja Nigerije kroz prošlost znali pravilno iskoristiti pozitivne elemente, a eliminirati one negativne, odnosno nepoželjne po njihov razvoj i egzistenciju.⁵⁰

Od samoga početka romana problematično je interpretirati autorovo shvaćanje slike afričkoga pretkolonijalnog društva, uzmemo li u obzir da je ono opisano kroz prizmu modernih elemenata 1950-ih godina. Na taj se način dezintegrira prava slika ondašnjega stanja stvari, a informacije predstavljene u romanu, iako teže izvornosti i tradicionalnosti, služe višoj svrsi koju je moguće pronaći u postkolonijalizmu.

Jason naum u prezentaciji europsko-afričkih susreta vidljiv je u Achebeovom opisu prvoga doticaja bijelih ljudi i pripadnika plemena Abame. Naime, pleme Abame ubija bijelog čovjeka koji je na njihovo područje stigao vozeći se na „željeznom konju“ zbog vjerovanja kako će taj isti bijeli čovjek razbiti njihov rod i donijeti im uništenje.⁵¹ Mjesecima nakon toga događaja u plemenu Abame nije se događalo ništa naročito, sve do dolaska trojice bijelaca koje je vodila „družina običnih ljudi poput nas“ koji su opkolili seosku tržnicu te ubili sve prisutne.⁵² Iz navedenoga moguće je zaključiti kako je Achebe smatrao da je prvi doticaj Europljana i domicilnoga stanovništva bio osuđen na trajne negativne posljedice, a to mišljenje potvrđuje uvođenjem motiva ubojstva na tržnici koja predstavlja dio afričke svakodnevnice s čime aludira na poremećaj koji su Europljani uveli u svakodnevni život Afrikanaca.

Nadalje, sam naziv romana opisuje kretanja u društvu i kulturi prilikom dolaska Europljana. Tako ova priča predstavlja „raspad tkiva društva dovedenoga u doticaj sa stranim pogledima.“⁵³ Značajan element u raspadu

⁴⁷ Achebe, *Svijet se raspada*, 11-119.

⁴⁸ Diana Akers Rhoads, „Culture in Chinua Achebe’s *Things Fall Apart*,“ *African Studies Review* 36/2 (1993): 61-62.

⁴⁹ Berneth Lindfors ur. *Approaches to Teaching Achebe’s Things Fall Apart*. (New York: MLA, 1991), 45-51.

⁵⁰ Akers Rhoads, „Culture in Chinua Achebe’s *Things Fall Apart*,“ 62.

⁵¹ Achebe, *Svijet se raspada*, 130-131.

⁵² Isto, 131-132.

⁵³ Samatar, „Charting the Constellation,“ 62.

društva također predstavlja i dolazak kršćanskih misionarskih ekspedicija.⁵⁴ U romanu kršćanski se misionari prvi puta spominju kada Obierika Okonwku prenosi informacije o istima:

„Misionari su došli u Umuofiju. Tamo su izgradili svoju crkvu, pridobili šaćicu obraćenika i već slali propovjednike u obližnje gradove i sela. To je jako rastužilo rodovske vođe, ali mnogi od njih vjerovali su da čudna vjera i bog bijelog čovjeka neće potrajati. Nijedan od njegovih obraćenika nije bio čovjek čija bi riječ imala težinu u narodnoj skupštini. Nijedan od njih nije bo čovjek s naslovom.“⁵⁵

Nadalje, Achebe je u romanu prikazao kako je s vremenom kršćanstvo privlačilo sve veći broj ljudi, a kulturološka i vjerska slika Umuofije počela se mijenjati na sljedeći način:

„Crkva je došla i zavela mnoge. Nisu joj se pridružili samo ljudi niskog roda i izopćenici, nego i neki vrijedni ljudi. Takav je bio Ogbuefi Ugonna, koji je stekao dva naslova i koji je poput luđaka prerezao svoj obruč s naslovima, odbacivši ga da bi se pridružio kršćanima. [...] bio je jedan od prvih ljudi u Umuofiji koji su dobili sakrament pričesti, ili Svete gozbe kako ju je zvao narod Ibo.“⁵⁶

U kontekstu izdvojenih dijelova koji se dotiču europskoga utjecaja na religiju valja istaknuti kako autor iako nedefiniranu kao superiornu kršćanstvu, religiju plemena prikazuje kao naprednu u svakom smislu te riječi koju potiskuje vjera bijeloga čovjeka, odnosno kršćanstvo.⁵⁷

Također, dolazak kršćanskih misionara predstavlja doticaj između dviju religija i postupno nadjačavanje kršćanstva nad lokalnom religijom, čiji su štovatelji bili prisiljeni odbaciti elemente vlastite religije.⁵⁸ Zahtjevi za odbacivanjem regionalnih religijskih elemenata od strane misionara vidljiv je i na primjeru misionara Kiage koji obraćenicima zapovijeda da ošišaju duge, zamršene kose koje predstavljaju dio plemenske kulture. Nakon što su se poneki članovi pribojali da bi mogli umrijeti on im je odgovorio:

„Ako ne ošišate biljeg svoje poganske vjere, neću vas primiti u crkvu. Bojite se da ćete umrijeti. Zbog čega? Po čemu se razlikujete od drugih muškaraca koji se šišaju? Isti je Bog stvorio i vas i njih. [...] Pogani kažu da ćete umrijeti ako učinite ovo ili ono, a vi se doista bojite.“⁵⁹

Iz svega priloženoga vidljivo je kako je u početku bilo tek nekoliko obraćenika te da su vjeru bijeloga čovjeka prihvaćali „odmetnici“ i ljudi niže druš-

⁵⁴ Vidi: Alison Searle, „The Role of Missions in “Things Fall Apart and Nervous Condition“. *Literature and Theology* 21/1 (2007)

⁵⁵ Achebe, *Svijet se raspada*, 135.

⁵⁶ Isto, 161.

⁵⁷ Akers Rhoads, „Culture in Chinua Achebe’s Things Fall Apart,“ 63.

⁵⁸ Searle, „The Role of Missions in “Things Fall Apart and Nervous Condition,“ 51-52.

⁵⁹ Achebe, *Svijet se raspada*, 147.

tvene klase. Taj fenomen obrazloživ je činjenicom da kršćanska religija zagovarala jedinstvo i ravnopravnost pred Bogom. Ta teološko-filozofska paradigma „odmetnicima“ je bila izrazito primamljiva jer su odjednom postali jednako vrijedni kao i plemenske vođe. Zatim se misionarski rad proširio na sve društvene slojeve te je sve više ljudi odbacivalo plemenske običaje, tradiciju i religiju. Upravo je popriličan prostor u analizama djela posvećen posljedicama sve veće koncentracije kršćanskih misionara na području zapadne Afrike. Tim opisima Achebe je želio prikazati kako su upravo misionarske misije europskih sila imale veliki utjecaj na preoblikovanje afričkoga identiteta te kako do prvih raslojavanja u društvu dolazi između onih koji su prihvatili kršćanstvo te onih koji su ostali vjerni plemenskim bogovima i tradicionalnim religijskim uvjerenjima.

Nadalje, u romanu se u više navrata jasno naznačuju pozitivni društveni aspekti prije dolaska Europljana. Achebe je zasigurno težio da društvo plemena prikaže kao napredno, razvijeno, strukturirano, moralno pravednije i na određeni način uzvišenije od samih kolonizatora.⁶⁰ Tako autor opisuje plemenski sustav demokratskih vrijednosti, ljudskih sloboda i odnosa u društvu, od kojih je zanimljivo izdvojiti onaj prema kojem je „svaki pojedinac cijenećen prema svojim kvalitetama, ovisno o njegovoj vrijednosti, a ne vrijednosti njegova oca.“⁶¹ Također, u romanu su vidljivi elementi moderne demokracije kada je na saslušanju protiv pripadnika plemena mogao biti prisutan tko je god želio, uključujući i djecu, a konačna se odluka donosila neovisno o osobnim stavovima nadređenih ili prisutnih.⁶² Takve konstatacije bude sumnju i vrlo jasno kolidiraju s idejnim i ideološkim elementima druge polovice dvadesetoga stoljeća u kontekstu afričke i azijske borbe za suverenost i nezavisnost.

S druge strane, značajan naglasak stavljen je na negativne društvene elemente koji su pomogli europskim kolonizatorima u realizaciji njihova utjecaja. Tako dijalog između Obierike i Okonkwa odaje da su dio problematike bili i ljudi iz okvira domicilnoga stanovništva koji su prihvatili europske novine. Tada glavni protagonist Okonkwo kazuje da se narod treba podići na oružje i istjerati kolonizatore, dok mu Obierika na to odgovara:

„Već je prekasno. Naši vlastiti ljudi i naši sinovi pridružili su se strančevim redovima. Preuzeli su njegovu vjeru i pomažu održati njegovu upravu. Kad bismo htjeli otjerati bijelce iz Umuofije, bilo bi nam lako. Samo su dvojica. Ali što je s našim vlastitim ljudima koji idu njihovim putem i koji su dobili vlast? Otišli bi u Umuru i doveli vojsku, a mi bismo završili kao Abame. [...] Bijelac je vrlo lukav. Došao je tiho i mirno sa svojom vjerom. Zabavljala nas je njegova glupost, pa smo mu dopustili da ostane. Sada je pridobio našu braću, a naš rod više nije složan. On je išao nožem na ono što nas je držalo zajedno, pa smo se raspali.“⁶³

⁶⁰ Akers Rhoads, „Culture in Chinua Achebe’s Things Fall Apart,“ 63.

⁶¹ Achebe prema Akers Rhoads, „Culture in Chinua Achebe’s Things Fall Apart,“ 63.

⁶² Morrison, „Tradition and Modernity in Chinua Achebe’s African Trilogy,“ 17-18.

⁶³ Achebe, *Svijet se raspada*, 163.

Time je Chinua Achebe otvorio kompleksno pitanje odgovornosti domicilnoga stanovništva u kontekstu europskoga utjecaja na afrički identitet. Navedenim citatom jasno se iskazuje autorov stav da odgovornost za počinjeno nose i određeni članovi afričkoga društva koji su se priklonili europskoj vlasti.

Nadalje, Chinua Achebe posvećuje pažnju i drugim elementima koji su bili podložni europskom utjecaju. Tako su kršćanski misionari u plemenski sustav vrijednosti implementirali i obrazovanje. Misionar Brown je u Umuofiji dao sagraditi malu bolnicu i školu.⁶⁴ On je hodio od obitelji do obitelji te molio ljude da šalju djecu u njegovu školu. Tvrdio je da će buduće vođe zemlje biti muškarci i žene koji će znati čitati i pisati.⁶⁵ Time se jasno pokazuje da je obrazovanje bila poluga za podizanjem na društvenoj ljestvici koju su od sada krojili kolonizatorski upravitelji. Tako je značajan europskoga obrazovanja opisan na sljedeći način:

„Na kraju je uvjeravanje gospodina Browna počelo djelovati. Sve je više ljudi dolazilo učiti u njegovu školu a on ih je poticao darivajući im potkošulje i ručnike. Nisu svi ljudi koji su dolazili učiti bili mladi. Neki od njih imali su trideset godina ili više. Ujutro su radili na njivi, a popodne išli u školu. Nije prošlo dugo, a ljudi su počeli govoriti da čarolija bijelaca brzo djeluje. Škola gospodina Browna brzo je urodila plodom. Nekoliko mjeseci u toj školi bilo je dovoljno da čovjek postane sudski teklič, pa čak i sudski pristav. Oni koji bi ostali duže postali bi učitelji, pa su težaci iz Umuofije odlazili u Božji vinograd.“⁶⁶

No, odbacivanje tradicijskih vrijednosti, prihvaćanje novoga sustava te sudjelovanje u istome imalo je za posljedicu razvoj klasnih razlika. Podilaženje zapadnome sustavu donosilo je i financijsku korist, dok oni koji u tome sustavu nisu sudjelovali postajali su marginalizirani te sve siromašniji. Također, kolonizacijski upravitelji razvili su upravu, odnosno zatvore za one koji bi kršili zakone kolonizatora te sudove koji su opisani kao mjesta u kojima okružni povjerenik sudi u sporovima o kojima ništa ne zna.⁶⁷ Takve postavke jasno ukazuju na Achebeovu želju za prikazivanjem raspada tradicionalnih plemenskih vrijednosti putem slabljenja plemenskoga autoriteta.⁶⁸ Njegovo mjesto polako je zamijenio europski birokrat koji je utjecao na tekovine postojećega društva.⁶⁹

Prema Achebeu, novac je bio još jedan od razloga prihvaćanja kolonijalne uprave. Tako se spominje kako je tek dolaskom kolonizatora novac dobio na vrijednosti nakon otvaranja trgovačke postaje.⁷⁰ Naposljetku, jasno je da

⁶⁴ Isto, 167.

⁶⁵ Isto, 168.

⁶⁶ Isto, 168.

⁶⁷ Isto, 161-162.

⁶⁸ Morrison, „Tradition and Modernity in Chinua Achebe’s African Trilogy,“ 23.; Herbert Ekwe Ekwe. *African Literature in Defence of History: An Essay on Chinua Achebe*. (African Renaissance, 2001)

⁷⁰ Morrison, „Tradition and Modernity in Chinua Achebe’s African Trilogy,“ 23-24.

nisu svi prihvatili prisutnost i kontrolu kolonizacijskih upravitelja. Okonkwo je povratkom iz izgnanstva okupio svjetinu te održao govor:

„[...] naša su nas braća napustila i pridružila se strancu, uprljavši tako svoju očevinu. Ako se budemo borili protiv stranaca, udarat ćemo vlastitu braću, a možda i prolijevati krv rođaka. Ali moramo to učiniti. [...] A ako naša braća prijeđu na stranu zla, moramo iskorijeniti i njih. Moramo to učiniti odmah. Moramo pregaziti ovu vodu dok je još do gležnja...“⁷¹

Okonkwov govor prekidaju sudski glasnici, a on jednoga od njih ubija mačetom. U tom trenutku čuje glasove iz svjetine: „Zašto je to učinio?“⁷² Tada je znao da Umuofija neće zaratiti. Umuofija i nije zaratila, a Okonkwo je odustao od borbe oduzevši si život tako što se objesio iako je samoubojstvo bilo protiv pravila Zemlje. Kasnije je kolonizacijski povjerenik naredio vojnicima da Okonkwa spuste sa stabla, a on je odlučio napisati knjigu kojoj je odredio naslov *Uvođenje reda u primitivna plemena donjeg Nigera*.⁷³

6. Zaključak

Na kraju valja zaključiti da se tijekom druge polovice 19. stoljeća zamjetno intenziviraju europske aktivnosti na prostoru supsaharske Afrike. Europski narodi uspostavljali su sustav kolonijalne vlasti te afričko stanovništvo u potpunosti podredili vlastitim interesima. Polako su utjecali i na uspostavljanje novih obrazaca u gospodarstvu, religiji i svakodnevnom životu. Međutim, tijekom 19. stoljeća javljaju se tek naznake jačanja europske aktivnosti i njihovoga utjecaja na afričko društvo. U kontekstu analize književnoga djela *Svijet se raspada* koje opisuje promjene afričkoga društva tijekom dolaska kolonijalnih upravitelja u fiktivnu zemlju Umuofiju valja ponovno naglasiti problematiku korištenja modernoga romana kao povijesnoga izvora. Glavni problem predstavljaju vremenski i kulturološki kontekst u kojemu je djelo nastalo upravo zbog projekcije pojedinih stavova i razmišljanja na tematiku o kojoj se govori, aktivno disfigurirajući i utječući na informacije predstavljene u njemu. Većina se producirane literature i znanstvenih studija koje obuhvaćaju *Svijet se raspada* s ovom problematikom suočavaju upravo putem intenzivne analize i kompariranja promjena u afričkome društvu i kulturi zamjetnih u romanu. Imajući na umu autorove stavove, koje Achebe neupitno projicira kroz djelo, kao i njegovu kompleksnu tematiku, roman nudi drugačiju, moderniju perspektivu ovoga razdoblja afričke povijesti. U svakom bi se slučaju elementi književnoga djela poput romana koji opisuju kompleksno razdoblje povijesti mogli proučavati i koristiti s ciljem dobivanja kulturološkoga konteksta, no analiza bi se djela, kao i produkcija znanstvenih studija koristeći činjenice i okolnosti dostupne iz djela, trebali provoditi s najvećim oprezom i neumornim preispitivanjem predstavljenih činjenica, imajući na umu uvjete stvaranja

⁷⁰ Achebe, *Svijet se raspada*, 165.

⁷¹ Isto, 189-190.

⁷² Isto, 191.

⁷³ Isto, 191-195.

djela, što je upravo ono što je zamjetno u relevantnim istraživanjima na ovu temu. Na kraju krajeva, ovo djelo predstavljalo je kamen temeljac modernoga afričkog identiteta i ponosa te nosi vrijednosti koje je moguće zamjetiti u interdisciplinarnoj analizi.

Bibliografija

Achebe, Chinua. *Svijet se raspada*. Zagreb: Novela, 2009.

Ajayi J.F. Ade ur. *General History of Africa VI: Africa in the Nineteenth Century Until the 1880s*. Pariz: UNESCO, 1989.

Akers Rhoads, Diana „Culture in Chinua Achebe's Things Fall Apart,” *African Studies Review* 36/2 (1993): 61-74.

Begam, Richard. „Achebe's Sense of an Ending: History and Tragedy in “Things Fall Apart,” *Studies in the Novel* 29/3 (1997): 396-411.

Brooks, G.E. „Peanuts and Colonialism: Consequences of the Commercialization of Peanuts in West Africa, 1830-70.” *JAH* 16/1 (1975): 29-54.

Davidson, Basil. *Afrika u povijesti: teme i osnovne razvoja*. Zagreb: Globus, 1984.

Ekwe Ekwe, Herbert. *African Literature in Defence of History: An Essay on Chinua Achebe*. African Renaissance, 2001.

Encyclopedia.com – mrežno izdanje, s. v. „Thing Fall Apart.” <https://www.encyclopedia.com/arts/educational-magazines/things-fall-apart> (posjet 12. 5. 2022).

Gikandi, Simon. „African Literature and Modernity.” *Matatu: Journal for African Culture & Society* 35 (2007): 3-19.

Gomez, A. Michael. „Africans, Religion, and African Religion through the Nineteenth Century.” *Journal of Africana Religions* 1/1 (2013): 78-90.

Hrvatska enciklopedija – mrežno izdanje, s. v. „Achebe, Chinua.” <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=275> (posjet 11. 5. 2022).

_____, s. v. „Protestantizam.” <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50748> (posjet 12. 5. 2022).

Ijoma, J. O. „Portuguese Activities in West Africa Before 1600: the Consequences.” *Transafrican Journal of History* 11 (1982): 136-146.

Little, Kenneth. „The Study of Social Change in British West Africa.” *Africa: Journal of the International African Institute* 23/4 (1953): 274-284.

Lindfors, Berneth ur. *Approaches to Teaching Achebe's Things Fall Apart*. New York: MLA, 1991.

Morrison, Jago. „Tradition and Modernity in Chinua Achebe's African Trilogy,” *Research in African Literatures* 49/4 (2018): 14-26.

Ocheni, Stephen, Nwankwo, Basil C. „Analysis of Colonialism and Its Impact in Africa.” *Cross-Cultural Communication* 8/3 (2012): 46-54.

Oliver, Roland, Fage, John. *Kratka povijest Afrike*. Zagreb: Školska knjiga, 1985.

Samatar, Sofia. „Charting the Constellation: Past and Present in Things Fall Apart,” *Research in African Literatures* 42/2 (2011): 60-71.

Searle, Allison. „The Role of Missions in “Things Fall Apart and Nervous Condition.” *Literature and Theology* 21/1 (2007): 49-65.

Settles, Joshua Dwayne. „The Impact of Colonialism on African Economic Development.” *Chancellor's Honors Program Projects* (1996): 1-13.

Stearns, Peter. *The Industrial Revolution in World History*. Boulder: Westview Press, 2013.
Hopfit, Julian. „Review of Understanding the Industrial Revolution.” *The Historical Journal* 30/1 (1987): 211-224.

Story of Africa – „Christianity.” http://www.bbc.co.uk/worldservice/africa/features/storyofafrica/index_section8.shtml (posjet 13. 5. 2022).

Torbica, Nikica. „Utjecaj europske kolonizacije na afričko društvo i kulturu.” *Essehist* 4/4 (2012): 59-65.

Vilhanová, V. P. „Muslims and Christians in Africa Revisited.” *Asian and African Studies* 19 (2010): 168-180.

Weigend, Guido G. „German Settlement Patterns in Namibia.” *Geographical Review* 75/2 (1985): 156-169.

White, Bob. „Talk about School: education and the colonial project in French and British Africa (1860-1960).” *Comparative education* 32/1 (1996): 9-25.

European influence on changes in African identity during the 19th century

Abstract:

In this paper the authors will present the core causes and methods of influence of European powers on African culture and identity during the 19th century. This will be analyzed in detail using examples from changes in economy, religion, society and culture of sub-Saharan Africa. The second core part of this paper will be focused on Chinua Achebe's *Things Fall Apart*, written in 1958., and its implications in studying European presence and changes in Africa during the 19th century.

Keywords: Africa, 19th century, identity, Chinua Achebe, religion, economy, culture, society

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 17 2022.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XVII, broj 17, 2022.

Glavni i odgovorni urednik
Ivan Mrnarević

Zamjenik glavnog urednika
Ivan Ćorić

Uredništvo
Petar Bešlić
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Ivan Mrnarević
Stanka Mujo
Filip Šimunjak
Marko Zidarić

Urednici pripravnici
Tomislav Bilić
Marija Biščan
Ivan Mudrovčić
Tijana Vokal

Redakcija
Petar Bešlić
Tomislav Bilić
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Ivan Mrnarević
Ivan Mudrovčić
Stanka Mujo
Filip Šimunjak
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Tajnik Uredništva
Petar Bešlić

Recenzenti
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Irena Bratičević
dr. sc. Neven Budak
dr. sc. Ivana Buljan
dr. sc. Ivana Gubić
dr. sc. Sanja Lazanin
dr. sc. Ana Pavlović

dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Kornelija Jurin Starčević
dr. sc. Goran Sunajko
dr. sc. Filip Šimetin Šegvić
dr. sc. Zrinka Pešorda Vardić

Lektura za hrvatski jezik
Jozo Akrap
Tina Čatlaić
Mislav Graonić
Lea Ivanković
Lorena Lelek
Marija Mrnjavac
Martina Perak
Nika Pulig
Josipa Skenderović
Darko Vasilj
Jakov Zidarić
Matea Žnidarec

Lektura za engleski jezik
Anamarija Brusić

Oblikovanje
Marko Maraković, FF-press

Prijevod s engleskog jezika
Ivan Mrnarević
Marko Perišić
Filip Šimunjak

Prijevod s mađarskog jezika
Saša Vuković

Izdavač
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Tisak
Studio Moderna d.o.o.

Naklada
Tiskano u 100 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financirano je novcem dobivenim na natječaju za studentske projekte Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i sredstvima koje je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta.

Redakcija časopisa Pro tempore iskreno zahvaljuje Odsjeku na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest
(za: Uredništvo Pro tempore)
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>